ಮುತ್ತುರಾಜು*

ಸೂಳೆಕಲ್‌ಮಠದ ಗುಹಾಚಿತ್ರಗಳು

ಸೂಳೆಕಲ್‌ಮಠವು ಕನಕಪುರ ತಾಲೂಕು ಹಲಸೂರಿನಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು ೮ ಕಿ.ಮಿ. ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಅಕ್ಕರಗಲ್ಲು, ಜೇನುಕಲ್ಲು, ಅಬಲಸೊಣೆ, ಕುಂಡರಗಲ್ಲು, ತುಡುಬೇಒಡ್ಡಿನಮಿಣು, ಮುತ್ಯಾಸನಕೆರೆ ಹಗ್ಗು, ಕೆಂಬರೆ, ಭದ್ರಕಾಳಮ್ಮನ ಒಡ್ಡು ಇವುಗಳಿಂದ ಸುತ್ತುವರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಸೂಳೆಕಲ್ಲು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಜನಪದ ಕಥೆಯೊಂದಿದ್ದು, ಆದರೇ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದಾಗ ಸೀಳುಕಲ್ಲು ಸೂಳೇಕಲ್ಲು ಆಗಿ ಬಳಕೆಗೊಂಡಿದೆ. ದೊಡ್ಡದಾದ ಬಂಡೆಯಿಂದ ಬೇರ್ಪಟ್ಟು ಬಿದ್ದಿರುವ ಕಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆಯೇ ಕುಳಿತು ಕಲ್ಲುಮನೆಯ ಒಳಜಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು.

ಈ ಕಲ್ಲುಮನೆಯ (rock shelter) ಒಳಭಾಗ ರೊಟ್‌ಸ್ಕ್ವೇರ್ ಆಕಾರದಲ್ಲಿದೆ. ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಗಲ ೫೬ ಅಡಿಗಳು ಉದ್ದ ೨೪ ಅಡಿಗಳು ಅದೇ ಕಲ್ಲುಮನೆಯ ಬಲಗಡೆಯ ಮತ್ತೊಂದು ಭಾಗದ ಅಗಲ ೨೦ ಅಡಿಗಳು ಉದ್ದ ೧೨ ಅಡಿಗಳು.

ಈ ಅರ್ಧಭಾಗದ ಮೇಲೆ ಒಂಬತ್ತು ಲಂಬ ರೇಖೆಗಳಿಗೆ ಮೇಲೊಂದು ಅಡ್ಡರೇಖೆಯಿಂದ ತೋರಣದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬಿಳಿಬಣ್ಣದ ಚಿತ್ರ ಮೂಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಬಹುಶಃ ಧಾರ್ಮಿಕಾಚರಣೆಯ ನಂಬಿಕೆಯ ಸಂಕೇತವೊ ಅಥವಾ ಕುಟುಂಬವರ್ಗದ ಎಣಿಕೆಯೋ ಆಗಿರಬಹುದು, ಇದರ ಕೆಳಗಡೆಯೇ ರಂಗೋಲಿ ರೀತಿಯ ಮಂಡಲವಿದ್ದು, ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣದಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಈ ಮಂಡಲವು ದಪ ರೇಖೆಗಳಿಂದ ರಚಿತವಾದುದಾಗಿದೆ.

ಬಳಿಯಲ್ಲೇ ಬಿಳಿ ಬಣ್ಣದಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಇಬ್ಬರ ಮನುಷ್ಯರ ರೇಖಾಚಿತ್ರವಿದ್ದು ದಪ್ಪ ರೇಖೆಗಳಿಂದ ಮೂಡಿಸಿದ ಈ ಮಾನವರ ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಐದು ಲಂಬ ರೇಖೆಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಅಡ್ಡರೇಖೆಯನ್ನೆಳೆದಿರುವ ಮತ್ತೊಂದು ಚಿತ್ರವಿದೆ.

ಪ್ರಾಣಿಯೊಂದರ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತ ಮನುಷ್ಯನೊಬ್ಬನ ಚಿತ್ರವಿದ್ದು ಪ್ರಾಣಿಯು ತಲೆಯನ್ನು ನೆಲದ ಕಡೆಗೆ ಬಾಗಿಸಿದ್ದು ಕುದುರೆ ಎಂಬಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ತುಸು ಸಣ್ಣನೆಯ ರೇಖಾಚಿತ್ರವೊಂದರಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯ ತನ್ನ ಬಲಗೈಯಿಂದ ಕತ್ತಿ ಇಲ್ಲವೇ ಕೋಲನ್ನು ತನ್ನ ಶಿರೋಭಾಗದ ಮೇಲ್ಗಡೆಗೆ ಬರುವಂತೆ ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದಿದ್ದು ಎಡಗೈಯನ್ನು ಮುಂದೆ ಚಾಚಿದಂತಿದೆ, ಕಾಲುಗಳು ಎರಡೂ ಬದಿಗಳಿಗೂ ಚಾಚಿದಂತಿದೆ.

ಸ್ವಲ್ಪ ಮೇಲ್ಗಡೆಗೆ ಸಸ್ಯ ಒಂದರ ಚಿತ್ರವೊಂದಿದ್ದು ಲಂಬ ರೇಖೆಯೊಂದಕ್ಕೆ ಎರಡೂ ಬದಿಗಳಲ್ಲೂ ಸಣ್ಣ, ಸಣ್ಣ ಅಡ್ಡರೇಖೆಗಳನ್ನೆಳೆದು ಈ ಚಿತ್ರವನ್ನೂ ಸಹ ಬಿಳಿ ಬಣ್ಣದಿಂದಲೇ ಮೂಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕಾಂಡದ ಭಾಗ ತುಸು ದಪ್ಪಗಿದ್ದು, ಬೇರುಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಇನ್ನೂ

* ನಂ. ೩೩೩೩, ೪೦ ಅಡಿ ಮುಖ್ಯರಸ್ತೆ, ಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿ ಲೇಔಟ್ ೨ನೇ ಘಟ್ಟ, ಬೆಂಗಳೂರು-೫೬೦೦೭೮

ಸ್ವಲ್ಪ ಮೇಲ್ಗಡೆಗೆ ಪ್ರಾಣಿಯೊಂದರ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಸವಾರಿ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಮಾನವನ ಚಿತ್ರವಿದೆ.

ಸಸ್ಯ ಚಿತ್ರದ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಚುಕ್ಕೆಗಳಿಂದ ಮೂಡಿಸಿದ ಚಿತ್ರವಿದ್ದು ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ.

ಮತ್ತೊಂದು ಮನುಷ್ಯನ ರೇಖಾ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಉದ್ದನೆಯ ದೇಹ, ದೇಹದ ಎರಡೂ ಬದಿಗಳಿಗೂ ಅಗಲವಾಗಿ ಚಾಚಿದ ಕೈಗಳು ಇವೆ. ಕೈಯಲ್ಲಿ ಬೆರಳುಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಮೂಡಿಸಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ.

ಎಕ್ಸ್ ಆಕಾರದ ಮನುಷ್ಯನೊಬ್ಬನು ಒಂದು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಗುರಾಣಿಯನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕತ್ತಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದಿರುವಂತಿದೆ.

ಮುಂದೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಿಲ್ಲದ ಕೆಲವು ರೇಖಾ ಚಿತ್ರಗಳಿದ್ದು ಅದರ ಮುಂದೆಯೇ ಮನುಷ್ಯರು ಕೈ ಕೈ ಹಿಡಿದು ನರ್ತನ ಮಾಡುವ ರೇಖಾ ಚಿತ್ರಗಳಿವೆ.

ಎರಡು ಮನೆಗಳ ಚಿತ್ರಗಳಿವೆ. ಐದು ಲಂಬರೇಖೆಗೆ ಕೆಳಭಾಗಕ್ಕೊಂದು ಅಡ್ಡರೇಖೆಯನ್ನೆಳೆದು ಮೇಲ್ಗಡೆಯ ಅಡ್ಡರೇಖೆಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಚುಕ್ಕೆಗಳಿಂದ ಆರು ಸಾಲುಗಳನ್ನು ಮೂಡಿಸಿ, ಮೇಲೊಂದು ಕಮಾನಾಕೃತಿಯ ರೇಖೆಯನ್ನೆಳೆದು ಮನೆಯ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮೇಲ್ಗಡೆ ಬೆಂಕಿಯ ಜ್ವಾಲೆ ಬುಗಿಲೆದ್ದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಚುಕ್ಕೆ, ಚುಕ್ಕೆಗಳಿಂದ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಮನೆಯ ಬಾಗಿಲು ಇದು ಎಂದು ಸೂಚಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿಯೇ ಎಂಬಂತೆ ಎರಡನೇ ಲಂಬರೇಖೆಗೆ ತಾಗುವಂತೆ ಒಂದು ಗೆರೆಯನ್ನು ಎಳೆಯಲಾಗಿದೆ.

ಮತ್ತೊಂದು ಮನೆಯ ರೇಖಾಚಿತ್ರ ಸಣ್ಣದಾಗಿದ್ದು ವಿಶೇಷವೇನೂ ಇಲ್ಲ.

ಮತ್ತೆ ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಮನುಷ್ಯರ ಚಿತ್ರಗಳಿದ್ದು ಒಂದು ರೇಖಾಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ದೇಹದ ಕೆಳಭಾಗದ ಕಾಲಿನ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಲತೊಡೆಯ ಭಾಗದಿಂದ ಕಾಲು ಬಾಗಿದಂತಿದ್ದು ಎಡಭಾಗ ನೀಳವಾಗಿದೆ. ಪಾದಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಮೂಡಿಬಂದಿವೆ. ಎರಡೂ ತೊಡೆಗಳ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶಿಶ್ನಸೂಚಕ ರೇಖೆ ಇದೆ. ಚಿಕ್ಕದಾದ ಉದರ, ಸಣ್ಣ ಕೈಗಳು ಬಾಗಿ ಶಿರೋಭಾಗ ಸಣ್ಣಗಿದೆ.

ಅತೀ ಕೆಳಗಡೆ ಭೂಮಿಗೆ ತಾಗಿರುವ ಬಂಡೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೂರು ರೇಖಾಚಿತ್ರಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಿದ್ದು ಎರಡು ರೇಖಾ ಚಿತ್ರಗಳು ಮಾನವರದಾಗಿದ್ದರೆ, ಒಂದು ಪ್ರಾಣಿಯ ಚಿತ್ರವಾಗಿದೆ. ಮಾನವನೊಬ್ಬನು ತನ್ನೆರಡೂ ಕೈಗಳನ್ನು ಸೊಂಟದ ಮೇಲೆ ಇಟ್ಟು ನಿಂತಿರುವ ಚಿತ್ರ ಒಂದಾದರೆ, ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಮಾನವ ತನ್ನೆರಡೂ ಕೈಗಳನ್ನು ಸೊಂಟದ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಬಲಗಾಲಿನಿಂದ ಜಿಗಿಯುತ್ತಿರುವ ಚಿತ್ರವಿದೆ.

ಎಡಭಾಗಕ್ಕೆ ಮುಖ ಮಾಡಿದ ಜಿಂಕೆಯೊಂದರ ಚಿತ್ರವಿದ್ದು, ತೆಳ್ಳನೆಯ, ಉದ್ದವಾದ ಉದರ, ಚೂಪಾದ ಮುಖ, ಕೊಂಬುಗಳು, ಕಾಲುಗಳು ಮತ್ತು ಬಾಲಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು.

ಇದರ ಬದಿಯಲ್ಲೆ ಬ್ರಾಹ್ಮೀ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಅಂದರೆ ಘ, ಕೊ, ಆ ಗಳನ್ನು ಹೋಲುವ ಬರಹಗಳಿವೆ.

ಸ್ವಲ್ಪ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಾಣಿಯ ಚಿತ್ರವಿದ್ದು ಕಾಡುಹಂದಿಯ ಚಿತ್ರದಂತಿದೆ.

ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ರೇಖಾ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯ ಪ್ರಾಣಿಯೊಂದರ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಸಾಗುತ್ತಿರುವ ಚಿತ್ರವಿದ್ದು ಪ್ರಾಣಿಯ ತಲೆ ಮತ್ತು ಬಾಲಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಗೆರೆಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿವೆ.

ಈ ಮೇಲಿನ ಬಿಳಿ ಬಣ್ಣದಿಂದ ಬರೆದ ರೇಖಾಚಿತ್ರಗಳ ನಡುವೆ ಸಣ್ಣದಾಗಿ ಬರೆದ ಕಿತ್ತಳೆ ಬಣ್ಣದ ಮನುಷ್ಯರನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ರೇಖಾ ಚಿತ್ರಗಳಿವೆ.

ದಪ್ಪನೆಯ ರೇಖೆಗಳಿಂದ ಸುಮಾರು ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ೭ನೇ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಸೇರುವ ಶಂಖಲಿಪಿಯ ಶಾಸನವೊಂದಿದೆ. ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರರ ಚಿತ್ರಗಳಿದ್ದು ನಾಲ್ಕು ಸಾಲುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಉದ್ದನೆಯ ದಪ್ಪ ಅಕ್ಷರಗಳಿಂದ ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದಿಂದ ಬರೆದ ಈ ಶಂಖಲಿಪಿಯ ಶಾಸನವು ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕ್ವಚಿತ್ತಾಗಿ ದೊರಕುವ ಅಪರೂಪದ ಶಂಖಲಿಪಿಯ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ.

ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯ ಶಂಖಲಿಪಿಯ ಶಾಸನವು ದೋಣಿಯೊಂದರ ಮೇಲೆ ಬರೆದಿರುವಂತೆ ಕಂಡುಬಂದರೆ, ಮಾಗಡಿ ತಾಲೂಕಿನ ದೊಡ್ಡಿಪಾಳ್ಯದ ಸಣ್ಣ ಗುಹೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಬೃಹದಾಕಾರವಾಗಿ ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದಿಂದಲೇ ಬರೆದ ಶಂಖಲಿಪಿಯ ಶಾಸನವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಕೇಸರಿ ಬಣ್ಣ ಮತ್ತು ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಬಳಕೆಗಾಗಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ರಕ್ತ ಮತ್ತು ಸಸ್ಯದ ರಸಗಳಿಗೆ ಕಬ್ಬಿಣದ ಆಕ್ಸೈಡ್ ಬೆರಸಿ ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ಎಂಬುದಾಗಿ ಈಗಾಗಲೇ ತಿಳಿದು ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಅದೇ ರೀತಿ ತಯಾರಿಸಿರಬಹುದು.

ಕಲ್ಲುಮನೆಯ ಮೇಲ್ಛಾವಣಿಯ ಮೇಲಿನ ಒಳಭಾಗದಲ್ಲೂ ಬಿಳಿ ಸಿಂಧೂರ ಮತ್ತು ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಬರೆದ ಚಿತ್ರಗಳಿದ್ದು ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಮನುಷ್ಯ ಸೀಳಾಗಿ ಬಿದ್ದಿರುವ ಬಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಇಲ್ಲವೇ ನಿಂತು ಮೂಡಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಮೊದಲಿಗೆ ಈ ಕಲ್ಲು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಳಿ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದು ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ನಂತರ ಸಿಂಧೂರ ಬಣ್ಣದಿಂದ ಮತ್ತು ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದಿಂದ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ.

ಈ ಕಲ್ಲು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಮಡಕೆಯ ಚೂರುಗಳು ದೊರೆತಿರುವುದಲ್ಲದೇ. ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಒಳಗೆ ಹೂತುಹೋಗಿದ್ದ ಮಣ್ಣಿನ ತಟ್ಟೆಯ ಭಾಗವೂ ದೊರೆತಿದೆ. ಮಡಕೆಯ ಚೂರುಗಳು ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದಿಂದಲೂ, ಕಪ್ಪು–ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದ್ದು ತಟಸು ಹೊಳಪುಳ್ಳವಾಗಿವೆ. ವಿವಿಧ ರೀತಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಗಿರುವ ಕಂಠಗಳ ಮಡಕೆಗಳಿಂದ ಕುಂಬಾರನ ತಿದಿಯಿಂದ ಹೊರಬಂದ ರೇಖೆಗಳು ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಕೆಲವು ತೆಳುವಾಗಿ ಹಗುರವಾದ ಮಡಕೆಯ ಚೂರುಗಳಾಗಿದ್ದರೆ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ದಪ್ಪನೆಯ ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಮಡಕೆಗಳ ಚೂರುಗಳಾಗಿವೆ.

ಈ ಕಲ್ಲುಮನೆಯಿಂದ ಸುಮಾರು ಎರಡು ಕಿ.ಮೀ. ಹಿಂದೆಯೇ ಕೆಂಬರೆ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಎರಡು ವೃತ್ತಾಕಾರದ ಶವಗುಣಿಗಳು (Pit burials) ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಒಂದು ಶವಕುಣಿಯ ಮೇಲ್ಮೈ ವೃತ್ತಾಕಾರದ ಭಾಗವು ಭಾಗಶಃ ಹಾಳಾಗಿದ್ದರೆ ಮತ್ತೊಂದು ಸುಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಇವು ಬೃಹತ್ ಶಿಲಾಯುಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವುಗಳಾಗಿದ್ದು ಈ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಈಗ ಜನವಸತಿಯೊಂದು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತಲಿದ್ದು ಹೆಚ್ಚಿನ ಶೋಧನೆಗೆ ಅಡಚಣೆಯಾಗಿದೆ.

ಗುಹಾಚಿತ್ರಗಳು ನೂತನ ಶಿಲಾಯುಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಬೃಹತ್ ಶಿಲಾಯುಗದಲ್ಲಿ ವಿಕಸಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿನ ಬೃಹತ್ ಶಿಲಾಯುಗದ ಕಾಲವನ್ನು ಈಗಾಗಲೇ ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವ ಸುಮಾರು ೮೦೦ ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿರುವುದೆಂದು ನಿರ್ಧಾರವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಸೂಳೇಕಲ್ಲು ಮಂತಹ ಗುಹಾಚಿತ್ರಗಳು ಬೃಹತ್ ಶಿಲಾಯುಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವುಗಳೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಬಳಿಯಲ್ಲೇ ದೊರೆತ ಶವಗುಣಿಗಳು ಸಹ ಇದನ್ನು ಪುಷ್ಟೀಕರಿಸುತ್ತವೆ.*

---

* ಈ ಲೇಖನವನ್ನು ಬರೆಯಲು ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದ ನನ್ನ ಗುರುಗಳಾದ ಡಾ॥ ದೇವರಕೊಂಡಾರೆಡ್ಡಿ, ಲಕ್ಷ್ಮಣ್‌ತೆಲಗಾವಿ, ಶ್ರೀ ಬಿ. ರಾಜಶೇಖರಪ್ಪ, ಅಮೂಲ್ಯ ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ ಡಾ॥ ಕೆ. ವಿ. ರಮೇಶ್, ಡಾ॥ ಅ. ಸುಂದರ ಹಾಗೂ ಎಸ್. ವಿ. ಗಂಭೀರ್, ಚಿತ್ರಕಾರ ಎನ್. ರಾಜೇಂದ್ರಪ್ಪ ಮತ್ತು ಡಾ॥ ಬಿ. ಸಂಜುಂಡಸ್ವಾಮಿಯವರಿಗೆ ನನ್ನ ವಿನಯಪೂರ್ವಕ ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳು.